

Inventarisatiemethoden

Coen Looij

Inleiding

Zoals uit het stuk over veldwerk blijkt, is het tellen van broedvogels altijd een belangrijke activiteit van VWG-ers geweest. Voor dit zogenaamde inventariseren zijn in de loop van de tijd verschillende methoden ontwikkeld. Tegenwoordig is de zogenaamde uitgebreide territoriumkartering de algemeen geaccepteerde inventarisatiemethode in Nederland (Hustings et al, 1985). Vroeger was ook de methode Bloem enige tijd in zwang, genoemd naar een van de grondleggers van de VWG. In dit artikel wordt de laatste methode beschreven en kort vergeleken met de huidige inventarisatiemethode.

Methode Bloem

In 1974 zette Freek Bloem de naar hem genoemde methode uiteen in Fitis 10(2): 25-27, later overgenomen in Het Vogeljaar 22(3): 784-786. De tekst uit de Fitis wordt integraal weergegeven:

"Daar er thans door velen wordt meegewerkt aan het inventariseren van broedvogels, lijkt het mij dienstig in breder kring bekendheid te geven aan de methode van noteren, die wij in de Vogelwerkgroep Haarlem reeds sinds 20 jaar toepassen en die ook door enige andere groepen wordt gevolgd en zeer praktisch wordt bevonden.

Laten we als voorbeeld nemen het inventariseren van een bebost terrein op zangvogels aan de hand van de zingende mannetjes. Het principe is nu, dat wij op onze rondgang door het terrein elke zingende vogel op terreinkaartjes intekenen, en wel elke soort op een apart kaartje. We doen dit met behulp van bepaalde tekens, zodanig dat daarmee niet alleen de plaats, maar ook de datum van waarneming wordt aangegeven. Die tekens zien er als volgt uit:

Op de plaats waar de vogel zingt tekenen we namelijk het kleine cirkeltje op de kaart en daaraan een wijzertje dat aangeeft in welk gedeelte van de maand de waarneming is gedaan. Daartoe verdelen we de maand in 8 delen. Voor het eerste achtste deel laten we het streepje naar het kaartnoorden wijzen, dus zo ; voor het tweede achtste deel naar het noordoosten, en zo het hele cirkeltje rond. Om de maanden

te onderscheiden werken we elke maand met een andere kleur potlood of balpen.

Als we een vogel hebben ingetekend en we op een volgende rondgang op dezelfde plaats dezelfde soort vogel weer horen zingen, tekenen we aan hetzelfde cirkeltje een wijzertje erbij aan, en zo vervolgens, uiteraard steeds met de kleur waarmee we in die maand werken. Het schema voor deze tijdsaanduiding kan men als volgt nemen:

<u>Delen van de maand</u>		<u>De kleuren van de maanden</u>	
1 - 4	N	maart:	gewoon potlood
5 - 8	NO	april:	blauwe balpen
9 - 12	O	mei:	rode balpen
13 - 16	ZO	juni:	groene balpen
17 - 20	Z		
21 - 24	ZW		
25 - 27	W		
28 - 30/31	NW		

Als het geen zingende vogel betreft, maar bijv. een alarmerende vogel, dan zet men aan het eind van het wijzertje een A., een nestvondst kan men aangeven met N. (...ei), en dergelijke aantekeningen. Nu zult u zeggen moet ik met zoveel kaartjes het veld in als er vogelsoorten te verwachten zijn, en dan steeds bij elke waarneming het betreffende kaartje opzoeken? Inderdaad, maar dan moeten we van tevoren wel even wat huisvuil gaan bedrijven. Eerst moeten we zorgen een voldoende aantal werkkaartjes van het terrein te krijgen op een schaal van tussen de 1:2500 en 1:10.000 al naar de bevolkingsdichtheid van de vogels in het gebied; men moet namelijk ruimte hebben om ze in te tekenen. Van de kaartjes maken we een boekje. Daartoe vouwen we elk kaartje dubbel, de bedrukte kant naar binnen, maar de vouw iets links van het midden langs de lange zijde, zodat de rechterzijde na het vouwen ongeveer 2 cm uitsteekt buiten de linkerkant van het kaftje; dit moet zoveel mogelijk een blanco strook zijn. Na het vouwen gaan we de blaadjes op elkaar plakken. We leggen een kaartje neer en smeren er wat lijm op, in de eerste plaats bij de vouw; helemaal tot aan de rechterkant hoeft echt niet. Dan leggen we er een volgend kaartje op, drukken het weer aan, weer insmeren, volgend blad erop enz., totaal bijv. 25 kaartjes. Dan om het geheel een omslag van een dossiermap, dat er ook aangelijmd wordt door de rechterbinnenkant van de omslag in te smeren en het binnenwerk er in te leggen.

Nu nog een klapper maken om snel een vogelsoort te kunnen opslaan. Daarvoor dient een uitstekende strook. Die wordt nu uitgesneden met behulp van een scheermesje, of een houtsnijmesje langs een glazen liniaal en onder het af te snijden blaadje een dik karton. Eerst het bovenste kaartje, karton eronder en de strook afsnijden op het bovenste

1/25 deel na, dat eraan blijft zitten om de vogelnaam erop te schrijven. Dan het karton onder de bovenste twee kaartjes leggen en van het tweede kaartje de strook afsnijden op de bovenste 2/25 deel na enz. Geef voor het gemak die verdeling van de hoogte in 25 delen met streepjes aan boven op het eerste blaadje links van de strook. Als zo alle kaartjes afgesneden zijn, hebt u rechts in het boekje onder elkaar de tabs, waarop u voor elk blaadje de vogelsoort kunt schrijven. In het veld kunt u nu steeds snel het gewenste kaartje opslaan. Het kan dienstig zijn sommige veel voorkomende soorten nog met een overeenkomstige kleur te onderstrepen of te omlijnen, bijv. roodborst met rood, fitis met geel e.d. Het meest praktische is om de alfabetische volgorde aan te houden. Vooraan in het boekje geeft u het schema aan van de verdeling van de maanden en de kleuren van de verschillende maanden. Vooraan in het boekje kunt u ook elk bezoek aan het terrein noteren met de datum (het betreffende teken ervoor zetten), de tijd van de dag, de weersomstandigheden, of de vogels goed zongen e.d.

Het aantal kaartjes dat men zo tot een boekje kan maken, is toch niet meer dan ± 25 . Indien er op uw terrein meer vogelsoorten voorkomen, moet men dit oplossen door in sommige gevallen twee of meer soorten op één kaartje te zetten. Ter onderscheiding krijgen de andere soorten dan in plaats van een rondje een vierkantje of driehoekje, wat men dan natuurlijk op het betreffende blaadje vóór de vogelnaam aangeeft. Tevens kan het onderste blad voor diversen gereserveerd worden voor soorten die zeldzaam voorkomen, maar dan moet wel bij elke waarneming de soortnaam erbij geschreven worden.

U zult al begrepen hebben, dat men zo al inventariserende het hele bestand voor elke soort op de kaartjes ziet verschijnen. Het grote voordeel van het systeem is, dat men de hele administratie op een eenvoudige manier in het veld doet, de soortnamen niet steeds hoeft op te schrijven en thuis niets hoeft uit te werken. Alles ligt vast, de plaats en ook de datum van waarnemen, aangenomen dat men hetzelfde gebied niet meer dan éénmaal in hetzelfde maandgedeelte bezoekt.

Er zijn misschien vele vogelaars die opzien tegen te veel administratieve rompslomp, maar met behulp van deze methode kunnen ook zij heel plezierig een terreintje in hun buurt inventariseren. Als men het dan meerdere jaren achter elkaar doet, wordt het nog interessanter als men de resultaten van de verschillende jaren met elkaar vergelijkt. Aan het eind van de broedtijd gaan we natuurlijk wel op de kaartjes voor elke vogelsoort beoordelen welke rondjes (of vierkantjes of driehoekjes) we als een broedterritorium kunnen tellen, welke tekentjes die bij elkaar in de buurt zitten gecombineerd kunnen worden (dit betreft altijd waarnemingen van verschillende dagen) en welke gevallen men als doortrekkers moet beschouwen; dit laatste heeft meestal betrekking op

éénmalige waarnemingen in de tijd dat de soort doortrekt. We maken dan een rapport van de inventarisatie met een lijst van het aantal vastgestelde territoria per soort. En vergeet dan niet een kopie daarvan in te sturen naar het Rijksinstituut voor Natuurbeheer (RIN) Kasteel Broekhuizen te Leersum en naar het Staatsbosbeheer (SBB) Westerhoutpark 3 te Haarlem, die van deze gegevens een goed gebruik kunnen maken en er zeer veel prijs op stellen."

Uitgebreide territoriumkartering

Tegenwoordig inventariseren de meeste VWG-ers volgens de door SOVON geadopteerde methode van de uitgebreide territoriumkartering. Bij deze methode wordt net als bij de methode Bloem gebruik gemaakt van het feit dat vogels in de broedtijd een min of meer duidelijk begrensd gebied verdedigen: het territorium. Dit uiten ze onder meer via zang, balts, alarm en het verdrijven van soortgenoten of predatoren. Als ze een nest hebben, verraden ze dit door het aanslepen van nestmateriaal of voer. Door het vastleggen van dergelijke waarnemingen wordt een indruk verkregen van het aantal en de ligging van territoria.

De inventarisant loopt zijn onderzoeksgebied, een plot, van maart tot juli zo'n tien maal rond zonsopkomst en een keer of twee in de avond door. Hierbij noteert hij per bezoek op een veldkaart zowel de territorium- als de nestindexerende waarnemingen van de aanwezige vogels. Het grote verschil met de methode Bloem is dat de inventarisant iedere waarneming op kaart intekent op de plaats waar de waarneming is verricht. Naderhand brengt hij per soort alle waarnemingen over op een nieuwe kaart, de zogenaamde soortkaart. Pas aan het eind van het broedseizoen worden de waarnemingen op de soortkaarten samengevoegd tot clusters, hetgeen op grond van soortafhankelijke criteria plaatsvindt. Het resultaat is het aantal territoria of broedparen per soort. Interpretatie van de waarnemingen vindt dus niet in het veld, maar achter het bureau plaats. Met andere woorden de inventarisant bepaalt niet in het veld of een waarneming tot een territorium behoort, maar doet dit pas achteraf volgens gestandaardiseerde richtlijnen.

Literatuur

- Bloem, F., 1974. Methode van noteren bij het inventariseren van broedvogels. *Fitis* 10(2): 25-27.
- Hustings, M.F.H., Kwak, R.G.M., Opdam, P.F.M. & Reijnen, M.J.S.M. (red), 1985. *Vogelinventarisatie. Achtergronden, richtlijnen en verslaglegging*. 2e licht verbeterde druk. Pudoc/Vogelbescherming Nederland, Wageningen/Zeist.